

06 квітня 2015 р.

Звернення Спілки архівістів України до органів державної влади, Голови та комітетів Верховної Ради України, народних депутатів, міністерств і відомств, які мають галузеві державні архіви, органів масової інформації, громадськості

Архіви – джерело історичної пам'яті народу, легітимізації державної влади, засіб забезпечення спадкоємності функціонування державних інститутів, створення і підтримання законодавчого поля та правового середовища суспільства. Завдяки архівам забезпечується правовий захист громадян, їхнього соціального та майнового статусу.

На сьогодні в архівних установах України знаходиться понад 55 мільйонів справ, із них на секретному зберіганні лише 0,18% документів, що є найменшим показником серед країни Східної Європи. У зв'язку із вище викладеним, у працівників архівних установ, науковців, громадських кіл викликають глибоке занепокоєння спроби окремих громадських діячів спекулювати на тезі «закритості» державних архівів, необгрунтованих обмежень щодо використання ретроспективної архівної інформації. Зауважимо, що за останні роки до Державної архівної служби України не надходили скарги щодо обмеження доступу до архівної інформації.

Виходячи саме з цих необгрунтованих передумов, Український інститут національної пам'яті (УІНП) підготував проект закону України *«Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917- 1991 років»*. Під гаслом розширення доступу до певної категорії архівної інформації один з органів державної виконавчої влади (УІНП) намагається провести вилучення документів Національного архівного фонду України у інших органів та здійснити масштабне переміщення до столиці документів на паперових носіях, створених 100-30 років тому.

Очевидно, автори законопроекту, не будучи фаховими архівістами, не здатні прогнозувати наслідки впровадження у життя цього закону хоча б на найближчі п'ять років. А результати будуть катастрофічно руйнівні для державної архівної системи, Національного архівного фонду України загалом.

По-перше, архівні установи для проведення передбаченої законом «ревізії» фондів змушені будуть закритись на 2-3 роки (в залежності від кількості справ), а відтак й припинити доступ до «архівів репресивних органів». Далі – провести перегляд і відбір документів для передавання, скласти акти приймання-передавання, підготувати до транспортування і перевезти до Києва. Це потребуватиме не тільки чималого часу, але й значного додаткового фінансування. Не говорячи вже про цілковиту дезорганізацію напрацьованого десятиліттями науково-довідкового апарату, необхідного для пошуку архівної інформації.

По-друге, йдеться про переміщення мінімум 4-х мільйонів справ. За своїми обсягами галузевий архів УІНП перевершуватиме найбільші центральні державні архіви України, на становлення яких пішли десятиліття. Зрозуміло, що у сучасному Києві відсутні вільні архівосховища для такого масштабного комплексу документів. Навіть вольове рішення влади про передачу Інституту архівосховищ деяких державних архівів не зможе розв'язати цю штучно створену проблему. На впорядкування цих мільйонів справ УІНП будуть потрібні роки, чималий штат фахових співробітників і величезні кошти. І весь цей час, 5-7 років, той доступ до архівної інформації репресивних органів, задля розширення якого пропонується прийняти даний закон, буде просто закритим.

По-третє, таке затратне, тривале, деструктивне пересування автентичних архівно-документних масивів у ХХІ столітті, в добу новітніх комп'ютерних технологій, виглядає тривіальним невіглаством. Крім того, можна припустити, що прийнятий у такій редакції закон, не буде впровадженим у життя через його очевидний технологічно складний і фінансово затратний характер.

Спілка архівістів України висловлює категоричний протест проти спроби вилучення, всупереч Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи», документів «репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму» з фондів центральних та обласних державних архівів України та їх передавання Галузевому державному архіву Українського інституту національної пам'яті (ГДА УІНП). Вимагаємо дотримання принципу неподільності фондів та територіальної приналежності цих документів. Адже їх вивезення до Києва, до УІНП, спричинить ускладнення доступу до них пересічних мешканців областей, науковців з регіональних наукових та освітніх центрів.

До того ж, починаючи з 1992 р. в областях України працюють редакційні колегії «Реабілітовані історією», якими досліджуються документи репресивних режимів. Діяльність редколегій спирається на постанови Президії Верховної Ради України від 6 квітня 1992 року № 2256-ХІІ та Кабінету Міністрів України від 11 вересня 1992 року № 530 та забезпечена сталим фінансуванням з місцевих бюджетів, штатною чисельністю та приміщеннями. Щороку ними видаються чергові томи серії «Реабілітовані історією», в яких публікуються списки та стислі біографії жертв репресивних режимів, документи та статті. Концентрація документів у Києві унеможливить роботу редакційних колегій на місцях і видання суспільно значущої серії «Реабілітовані історією».

Архівна спільнота України звертає увагу на те, що сьогодні не завершено будівництво комплексу архівних споруд у м. Києві по вул. Солом'янська, 24; три обласні державні архівні установи знаходяться в аварійних приміщеннях; починаючи з 1991 року в Україні не зведено жодної спеціалізованої архівної споруди. Врешті, Україна веде важку і виснажливу війну із зовнішнім агресором та терористичними формуваннями на Сході держави, яка вимагає спрямувати фінансові ресурси на досягнення перемоги та зміцнення державного суверенітету.

Натомість законопроект, запропонований УІНП, вимагає від держави невиправданих капіталовкладень на будівництво чи пристосування приміщень для ГДА УІНП, транспортування архівних документів, забезпечення їх збереженості шляхом встановлення технічного обладнання для підтримання температурно-вологісного режиму, здійснення науково-технічного опрацювання. Адже переміщення лише 40 тис. архівних справ вимагає понад 2 млн. грн., а у випадку впровадження положень законопроекту в редакції УІНП, лише з центральних та обласних державних архівних, галузевих державних архівів та їх місцевих підрозділів має бути вилучено і переміщено близько 4 млн. справ.

Водночас існують цілком реальні можливості розв'язання цієї проблеми. Пропонуємо, спираючись на наявну законодавчу базу, що регулює доступ до архівної інформації, спільними зусиллями робочої групи архівістів, архівознавців та науковців УІНП розробити єдиний **«Порядок доступу та користування документами репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 рр.»**, який би склав нормативно-правову базу забезпечення безперешкодного доступу громадян України та інших осіб до цього суспільно важливого ресурсу архівної інформації незалежно від місця її зберігання.

Єдиний можливий за даних умов спосіб створення широкого і цивілізованого доступу до архівної інформації репресивних органів радянської доби може бути втілений шляхом реалізації **Державної програми оцифрування** згаданого комплексу документів. УІНП має отримати і сконцентрувати в Галузевому архіві зазначену тематичну інформацію на сучасних електронних носіях, що створить умови для максимально відкритого і відносно зручного користування нею.